

Sovyet Resmî Belgelerinde Ahıska Sürgünü

Orhan URAVELLİ

SSCB diktatörü Stalin rejimi, 15 Kasım 1944 tarihinde Ahıska Türklerini sürgüne gönderdi. Hür dünya, bu sürgünden habersizdi. Dünya kamuoyu, yıllar sonra haberdar oldu. Fakat Sovyet belgelerinin bu sürgünü su yüzüne çıkarması son yılların olaydır.

Rus yazarı Nikolay F. Bugay, konuyla ilgili belgeleri bir kitap hâlinde yayımladı.¹ Bu kitapta yer alan belgelerin bir kısmını Rusçadan tercüme ederek konuyla ilgilenenlerin istifadesine sunuyoruz.

BELGE: I²

Tamamen gizli
Sayı 1281/b

28 Kasım 1944

Devlet Savunma Komitesi-Yoldaş İ. V. STALİN'e
SSCB Halk Komiserleri Kurulu-Yoldaş
V. M. MOLOTOV'a

SSCB Komünist (Bolşevik) Partisi Merkez Komitesi
Yoldaş G. M. MALENKOV'a

Devlet Savunma Komitesi Kararı gereğince SSCB Halk İçişleri Komiserliği Türklerin, Kürtlerin ve Hemşenlilerin Gürcistan SSC'nin sınır bölgesinden tahliye işlemlerini tamamlamıştır.

Türkiye'nin sınıra yakın kısmındaki nüfusla akrabalık bağları bulunan söz konusu halkın önemli bir çoğunluğu, kaçakçılık yapmakta olup göç eğilimi gösteriyor ve Türkiye istihbarat mercileri için casus angaje etme ve çete grupları oluşturma kaynağı teşkil ediyordu.

Tahliye işlemlerine hazırlık tedbirleri, bu yılın 20 Eylül-15 Kasım tarihleri arasında alınmıştır. Bu arada tahliyeye tabi tutulanların sınırı geçmelerini engellemek amacıyla devletimizin Türkiye sınırında güvenlik ve karakol hizmetleri azami derecede takviye edilerek en sıkı şekilde emniyet sağlanmıştır. Adigön, Aspinza, Ahıska, Ahılkelek ilçelerinde tahliye işlemleri 15-18 Kasım, Acaristan Özerk Cumhuriyeti'nde ise 25-26 Kasım günlerinde gerçekleştirilmiştir.

Toplam 91.095 kişi tahliye edilmiştir.

Tahliye edilenleri taşıyan katarlar, hareket hâlinde olup Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'daki yeni iskân yerlerine doğru yol almaktadır. Tahliye işlemleri, düzenli ve olaysız şekilde tamamlanmıştır.

Adı geçen sınır ilçelerine Gürcistan'ın toprak sınırları çekilen bölgelerinden 7.000 hanelik köylü nüfus iskân edilecektir.

Ayrıca SSCB Halk İçişleri Komiserliği, Gürcistan SSC ile Türkiye sınırındaki şeritte özel tedbirler almaktadır.

Lavrentiy BERİA

SSCB Halk İçişleri Komiseri,
Devlet Güvenliği Genel Komiseri

BELGE: II³

Tamamen gizli

02 Aralık 1944

Devlet Savunma Komitesi-Yoldaş İ. V. STALİN'e

SSCB Halk İçişleri Komiserliği, Gürcistan SSC sınır ilçelerinden toplam 91.095 kişiden oluşan Türk, Kürt ve Hemşinli nüfusun, Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan SSC ilçelerine tehcir edilmesi operasyonunda gösterilen başarıdan dolayı, Halk Devlet Güvenliği Komiserliği ve Halk İçişleri Komiserliği'nin operasyon sırasında üstün hizmet veren elemanları ile bu komiserliklere bağlı birliklerin askerlerine SSCB madalyaları ve nişanları verilmesini arz eder.

Lavrentiy BERİA

SSCB Halk İçişleri Komiseri

BELGE: III⁴

SSCB Halk İçişleri Komiserliği
Özel İskân Bölgeleri Başkanı
M. KUZNETSOV'a

14 Aralık 1944

Gürcistan SSC'den tahliye edilenleri getiren 29

katar kabul edilmiş ve 7 vilâyetin 43 ilçesine aşağıdaki şekilde dağıtılmıştır. Taşkent: 13.131 kişi, Semerkant: 14.946 kişi, Fergana: 8.613 kişi, Andican: 6.881, Namangan: 4.537 kişi, Buhara: 4.446 kişi, Kaşkaderya: 641 kişi. Erkek: 10.813, kadın: 16.127 ve 16 yaşın altındaki çocuklar: 26.223 kişi olmak üzere toplam 53.163 kişi iskân edilmiştir. 293 kişi yollarda hayatını kaybetmiştir.

MEYER

Özbekistan SSC Halk İşçileri Komiseri Vekili

BELGE: IV⁵

Aralık 1944

SSCB Halk İşçileri Komiseri L. BERİYA

Gürcistan SSC'den tahliye işlemleri tamamlanmıştır. Erkek: 18.923, kadın: 27.399 ve 16 yaşın altındaki çocuklar: 45.085 kişi olmak üzere toplam 92.307 kişi tahliyeye tabi tutulmuştur. İskân dağılımı şöyledir: Özbekistan: 53.163 kişi, Kazakistan: 28.598 kişi, Kırgızistan: 10.546 kişi. 84.596 kişi kolektif çiftliklerde, 6.316 kişi devlet çiftliklerinde ve 1.395 kişi sanayi işletmelerinde istihdam edilmiştir. 457 kişi yolda hayatını yitirmiştir.

V. V. ÇERNİŞOV

SSCC Halk İşçileri Komiseri Vekili

M. KUZNETSOV

SSCB Halk İşçileri Komiserliği

Özel İskân Bölgeleri Başkanı

BELGE: V⁶

Halk Komiserleri (Bakanlar) Kurulu Kararı

35 Sayılı Karar

Moskova-Kremlin, 08 Ocak 1945

SSCB Halk Komiserleri Kurulu, özel iskâna tabi tutulanların hukukî durumlarıyla ilgili hususlar aşağıdaki şekilde karar bağlamıştır:

1. Özel iskâna tabi tutulanlar, SSCB vatandaşı olarak işbu kararnamede belirtilen sınırlamalar dışında bütün haklardan yararlanırlar.

2. Çalışabilen bütün bu vatandaşlar, kamu yararına çalışmakla yükümlüdürler. Bu amaçla mahallî merciler ve Sovyetler Birliği Halk İşçileri Komiserliği (NKVD) organlarıyla mutabakat hâlinde özel iskâna tabi tutulan söz konusu göçmenlerin tarım ve sanayi işletmelerinde, inşaatta, kuruluş ve birliklerde istihdamını gerçekleştirirler. Bu vatandaşlar, çalışma yasaları ile disipline aykırı hareket ve faaliyetlerden dolayı, mevcut yasalar uyarınca cezalandırılırlar.

3. Özel iskâna tabi tutulanlar, NKVD (Halk İşçileri Komiserliği) Özel Komutanlığı'ndaki amirin izni olmaksızın söz konusu komutanlığın kontrolündeki

iskân bölgesi dışına çıkamazlar. Keyfî olarak ve izin olmaksızın NKVD'nin ilgili komutanlığının kontrolü altındaki iskân bölgesini terk edenler, firar etmiş sayılırlar ve ceza yasası hükümlerine göre yargılanırlar.

4. Özel iskâna tabi göçmenlerin aile reisleri veya onların yerini dolduran şahıslar, aile durumundaki değişiklikleri (doğum, ölüm, firar vb.) 3 gün içinde NKVD Bölge Komutanlığı'na bildirmekle yükümlüdürler.

5. Özel iskâna tabi tutulan göçmenler, kendileri için belirlenmiş olan kamu düzeni ve hayat rejimine titizlikle uymak zorunda olup NKVD Özel Komutanlığı emirleri ve talimatlarını yerine getirmek zorundadırlar.

Özel iskân bölgelerinde kamu düzeni ve rejimini ihlâl eden göçmenlere 100 Ruble tutarında para cezası veya komutanın emriyle 5 günlük hapis cezası uygulanacaktır.

V. Molotov Y. Çadayeve

SSCB Halk Komiserleri Kurulu

SSCB Halk Komiserleri Kurulu

Başkan Yardımcısı İdari İşler Sorumlusu

BELGE: VI⁷

10 Ocak 1945

SSCB Halk İçişleri Komiserliği Halk Komiseri
L. P. BERİA

Gürcistan SSC'den getirilen göçmenlerin yüzde 15 kadarının (8000 kişi) yiyecek, giyecek, ayakkabı ve diğer ihtiyaçları karşılanamamıştır. Acilen 200 ton un, 50 ton irmik ve 5.000 m manifatura temin edilmesi gerekir.

MEYER

Kazakistan SSC Halk İçişleri Komiseri Vekili

BELGE: VII⁸

SSCB Halk Komiserleri Kurulu Başkanı V. M.
MOLOTOV'a

SSCB Komünist (Bolşevik) Partisi Merkez Komitesi Sekreteri Yoldaş G. M. MALENKOV'a
(Tarihsiz)

Kuzey Kafkasya'dan getirilenler dışında Devlet Savunma Komitesi'nin 31.07.1944 tarih ve 6279cc Sayılı Kararı uyarınca Kazakistan'da özel iskâna tabi tutulmak üzere geçen yıl sonunda Gürcistan SSC'den 28.669 kişi getirilmiştir. Bu göçmenlerin durumları da oldukça ağırdır. Çünkü çoğu yanlarına yiyecek alamamıştır. Yaşlılar ve özellikle de çocukların giyecekleri ve ayakkabıları yoktur.

MEYER

Kazakistan SSC Halk İçişleri Komiseri Vekili

BELGE: VIII⁹

SSCB Halk İçişleri Komiserliği

13 Ocak 1945

SSCB Halk Komiserleri Kurulu, Yoldaş A. İ.
MİKÖYAN'a

Devlet Savunma Komitesi'nin 6279cc Sayı ve 31 Temmuz 1944 tarihli karnamesiyle Gürcistan SSC sınır ilçelerinden Özbekistan SSC, Kazakistan SSC ve Kırgızistan SSC'ye 92.374 kişi tahliye edilmiştir.

Halk Tedarik Komiserliği ve Halk Et ve Süt Sanayi Komiserliği, tahliye sırasında onlardan 8.252 ton hububat, 3.948 ton patates, 453 ton sebze, 312 ton meyve, 60.007 büyükbaş ve 80.042 küçükbaş hayvan teslim alınmıştır.

Söz konusu göçmenlerin çoğu, yeni iskân yerlerine yiyeceksiz olarak getirilmiştir. Tehcir sırasında kendilerinden alınmış hayvanlar, hububat ve sebze hesapları kesin olarak kapatılınca kadar teslim ettikleri hububata mahsuben avans şeklinde kendi-

lerine acilen gıda yardımı yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda 1945'in 15 Ocak-15 Mart tarihleri arasında kişi başına 16 kg un ve 4 kg irmik dağıtılması uygun olacaktır. Buna göre toplam 1.148 ton un ve 371 ton irmik gerekmektedir.

SSCB Halk Komiserleri Kurulu Talimatı için taslak ekli olup görüşülmesini arz ederim.

L. BERİA

SSCB Halk İçişleri Komiseri

BELGE: IX¹⁰**Gürcistan SSC Halk İçişleri Komiserliği**

Sayı 4/0-2507

Tiflis, 24 Eylül 1945

Tamamen gizli

İlgi: 1/ 13598 Sayı ve 07.07.1945 tarihli tebliğ.

SSCB Halk İçişleri Komiseri Vekili Sn
ÇERNIŞOV'a

Sizin yazınızdan önce de Acaristan Özerk SSC'den yanlış olarak tahliye tabi tutulmuş kişilerle ilgili şikâyetler ve mektuplar almaktaydık. Bunlar kontrol edilmiş ve yanlış olarak tahliye edilmiş 11 Laz ailesiyle ilgili evrak ve raporumuz SSCB Halk İçişleri Komiserliği Özel İskân Yerleri Başkanlığına gönderilmiştir (Sayı 4/1-1806, 27.07.1945. Yanlış olarak tahliye edilen Lazların listesi eklidir).

Yazınızdan sonra tespit ettiğimiz üzere Acaristan'dan 12 Laz ailesinin daha yanlışlıkla Orta Asya'ya sürüldüğü görülmüştür ve bunların dosyalarını da iletiyoruz.

Muhammed VANLIŞI'nin mektubunda belirtilen N. H. Cicaladze, O. K. Dadi, O. K. Baynaz ve ayrıca Kambur soyadı taşıyan beş kişinin Türk oldukları görülmüş olup sürgün edilmelerinde yanlışlık yoktur. Geri dönen Lazların hakları ve mal varlığının iadesi, ayrıca kendi evlerine yerleştirilmeleri için ilgili mercilere tebligat yapılmıştır.

Tuğgeneral KARANADZE

Gürcistan SSC Halk İçişleri Komiseri

BELGE: X¹¹

SSCB Halk İçişleri Komiserliği Özel İskân Yerleri Başkanlığının Mart 1944-Ocak 1946 Dönemi Çalışmalarına Dair Rapor'dan:

SSCB Halk İçişleri Komiseri S. N. KRUGLOV'a
1945 yılı Ekim ayı itibarıyla ülkede özel iskân rejiminde tutulmak üzere tahliye edilenlerin sayısı 2.230.500 kişi kadardır. Tahliye edilen topluluklar şunlardır: **Almanlar:** 687.300 kişi, **Çeçen ve**

İnguşlar: 405.900 kişi, **Türkler, Hemşinler ve Kürtler:** 88.800 kişi, **Kalmıklar:** 80.300 kişi, **Karaçaylar:** 60.100 kişi, **Balkarlar:** 33.100 kişi.

Ayrıca 20.800 OUN üyesi (Ukrayna milliyetçileri): 608.800 eski kulak (köy zengini) ve 9.200 Alman yanlısı özel iskâna tabi tutulmaktadır.

Söz konusu (sürgün) nüfus, SSCB'nin 6 mütefak cumhuriyetine, 8 özerk cumhuriyetine ve 32 vilâyetine iskân edilmiştir.

SSCB topraklarında özel iskân rejimine tabi tutulmak üzere tahliye edilenlerin gönderildiği yerler şöyledir. Kazakistan SSC: 866.300 kişi, Özbekistan SSC: 181.800 kişi, Kırgızistan SSC: 112.400 kişi, Rusya'da Krasnoyarsk Vilâyeti: 125.600 kişi, Altay: 85.800 kişi, Tomsk Vilâyeti: 92.400 kişi, Kemerovo Vilâyeti: 97.200 kişi, Sverdlovsk Vilâyeti: 89.200 kişi, Molotov (şimdiki Perm) Vilâyeti: 84.300 kişi ●

M. KUZNETSOV

SSCB Halk İçişleri Komiserliği
Özel İskân Yerleri Başkanı

Kaynaklar

- 1 Nikolay F. Bugay: Turki iz Meskhetii: Dolgiy put k reabilitasii. M: TOO İzdatelskiy dom 'ROSS', 1994, 160 s. (Ahısklı Türkler: İade-i İtibarın Uzun Yolu-Ruşça)
- 2 Rusya Devlet Arşivi (GARF), F. R. - 9401, Liste 2, Dosya 67, sayfa 400.
- 3 Rusya Devlet Arşivi (GARF), F. R. - 9401, Liste 2, Dosya 68, sayfa 31-54.
- 4 Rusya Devlet Arşivi (GARF), F. R. - 9470, Liste 1, Dosya 184, sayfa 204.
- 5 Rusya Devlet Arşivi (GARF), F. R. - 9479, Liste 1, Dosya 184, sayfa 229.
- 6 Rusya Devlet Arşivi (GARF), F. R. - 9401, Liste 1, Dosya 213, sayfa 1.
- 7 Rusya Devlet Arşivi (GARF), F. R. - 9401, Liste 1, Dosya 2287, sayfa 15.
- 8 Rusya Devlet Arşivi (GARF), F. R. - 5446, Liste 48, Dosya 3232, sayfa 2-3.
- 9 Rusya Devlet Arşivi (GARF), F. R. - 5446, Liste 48, Dosya 3211, sayfa 3.
- 10 Rusya Devlet Arşivi (GARF), F. R. - 9479, Liste 1, Dosya 157, sayfa 38-39.
- 11 Rusya Devlet Arşivi (GARF), Koleksiyon.
- 12 Rusya Devlet Arşivi (GARF), F.R-9479, Koleksiyon

BELGE: XI¹²

Özel iskân yerlerinde kayıtlı olan sürgün ve tahliye edilmiş kişilerin sayısına ilişkin
15.07.1949 tarihli Belge:

Nüfus ve Gruplar	Toplam Sayı	Erkek	Kadın	16 yaş altı
Almanlar	1.093.490	286.311	435.413	371.766
Çeçen, İnguş, Karaçay Ve Balkarlar	463.633	114.139	148.919	200.578
Kırım Tatarları, Rumlar, Bulgarlar ve Ermeniler	192.953	55.594	73.346	62.013
Kalmuklar	77.663	22.380	29.577	25.706
Türkler	81.575	19.492	25.107	37.047
Baltık Arazilerinden	91.204	24.028	40.877	26.805
Moldova'dan	34.763	9.233	13.702	11.828
Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan ile Karadeniz Bölgesinden	57.246	18.139	18.892	20.035
TOPLAM	2.092.527	549.419	787.830	755.278
Ukrayna Milliyetçileri	95.552	22.569	48.583	24.100
Vlasovcular	131.394	131.130	267	-
Litvanyalılar	46.456	13.553	19.698	13.305
Ukaznikler	22.498	11.744	10.754	-
Alman yanlıları	2.277	524	1.162	591
Mesih Tarikatı üyeleri	1.028	168	618	242
Kulaklar (köy zenginleri)	124.585	34.316	41.694	48.574
Polonyalılar	31.988	8.580	12.473	11.435
Diğerleri	3.232	515	1.899	818
TOPLAM	459.510	223.000	137.145	99.365
GENEL TOPLAM	2.552.037	772.419	924.975	854.648

Albay V.V. ŞİYAN

SSCB İçişleri Bakanlığı Özel İskân Yerleri Başkanı

Not: Uzakdoğu arazilerinden 1937'de Orta Asya'ya sürülen Koreliler bu listede belirtilmemiştir. 1949 yılı ortaları itibariyle söz konusu nüfustan 13.849 kişi cezaevlerindeydi. Ahıska'dan sürülmüş Türklere, Hemşinli ve Kürtler de dahildir (O.U.).

